

КІЛЬЦЮВАННЯ РУКОКРИЛИХ В КАРПАТСЬКОМУ ЗАПОВІДНИКУ

*Василь Покин'череда, Ярослав Довганич
Карпатський біосферний заповідник, м. Рахів*

Pokynchereda V. F., Dovganych Ja. Bat ringing in the Carpathian natural reserve. Results of bat ringing in the underground roosts of Carpathian biosphere reserve during 1983-1985 are presented. The repeated findings of the banding animals from 1988 to 1998 were analyzed. A negative influence of bat ringing with ornithological rings was underlined.

Кільцювання рукокрилих в Карпатському біосферному заповіднику (КБЗ) проводилося в період з 1983 до 1985 року, переважно в підземних сховищах під час зимівлі. В Угольському масиві кажани кільцювалися протягом 1983–1984 рр. в карстових печерах “Дружба”, “Гребінь” та “Молочний Камінь”; в Кузійському масиві – протягом 1983–1985 рр. у верхній штольні. Використовувалися орнітологічні кільця серій Moskva XB 3960**, 3966** та 3967**. Повна інформація про кільцювання рукокрилих в заповіднику на сьогодні відсутня, оскільки втрачений журнал реєстрації. Збереглися лише фрагментарні польові записи. Усього було помічено лише кілька десятків особин кажанів, що обумовлено загальною невисокою чисельністю рукокрилих на зимівлі в той період (Чижмарь, Довганич, 1988). Мічені тварини належали в основному до 4 видів. Це: підковоноси великий і малий, нічниця велика та широкоуха, а також кілька не ідентифікованих до виду особин. Найбільшу частку серед них склали перші три види.

Повторні знахідки мічених кажанів були зроблені в тих же сховищах вже на наступний рік після їх кільцювання. Так, по одному малому підковоносу зареєстровано в печерах “Гребінь” та “Дружба” в зимовий сезон 1993–1994 рр.

(кільця, відповідно, XB 396055 і XB 396017). З 1985 до 1988 р. обстеження зимових сховищ рукокрилих в заповіднику не проводилося. Після відновлення тут регулярних обліків, скільцьовані особини відмічалися щороку (табл. 1). Дані, наведені в таблиці, не є абсолютними, оскільки далеко не завжди можна помітити кільце на тварині, яка розміщена на значній відстані. Особливо складно виявити скільцьованих великих нічниць, які, як правило, утворюють щільні скупчення з десятків особин. Проте, наведені у таблиці цифри достовірно відображають динаміку зменшення чисельності скільцьованих рукокрилих. Як бачимо, окремі скільцьовані кажани досягли досить значного віку. Так, великі нічниці з печери “Дружба” мають на сьогодні щонайменше по 15 років (якщо виходити з того, що вони за кільцьовані у 1984 р. і народжені попереднього року, хоча вони могли бути і старшими), а великий підковонос та широкоуха на момент останньої реєстрації мали по 13 років. Ці показники поки що не належать до максимальних, оскільки відомі випадки, коли вік для великого підковоноса складав 30 років, широкоуха і нічниця триколірної – 23 роки, а нічниця гостровухої – 21 рік (Danko, 1995; Schober, Grimberger, 1987). Звертає увагу той факт, що скільцьовані малі підковоноси не реєструються в підземних сховищах заповідника вже понад 5 років. Це, швидше за все, свідчить про те, що цей дрібний вид найгірше переніс мічення відносно важкими орнітологічними кільцями.

Зробити висновки щодо осілості окремих видів важко, оскільки бракує фактичного матеріалу. Зауважимо, що за більш як десятирічний термін обстежень численних підземних сховищ рукокрилих в Угольському масиві КБЗ, скільцьовані особини відмічені лише в тих печерах, де вони і були мічені. Про високий консерватизм свідчить і той факт, що окремі особини з року в рік зимували не тільки в одному і тому ж сховищі, але й в одному і тому ж місці. Так, великий підковонос зимував на одному місці в печері “Молочний Камінь” протягом 6, а, можливо, і більше років (в 1991 і 1992 роках важко доступний другий поверх печери, який облюбувала тварина, не обстежувався). До речі, цей кажан вирізнявся порваною літальною перетинкою в місці кріплення

кільця, на якому був повністю згризений номер. Погризи на кільці свідчать про те, що воно сильно дошкуляло тварині.

Цей факт, а також інші наші спостереження показали, що використання орнітологічних кілець призводить до значного травматизму кажанів і, нерідко, до їх загибелі. Крім того, у вітчизняній та зарубіжній літературі (напр., Стрелков, 1974) вже неодноразово вказувалося на те, що навіть процедура кільцювання і перевірок її результатів під час зимівлі дуже турбує тварин і призводить до значного зниження їх чисельності. В зв'язку з очевидною шкодою, яку наносило кільцювання, мічення кажанів у Карпатському заповіднику було припинено.

Таблиця 1. Знахідки скільцьованих кажанів у печерах і штольнях Карпатського заповідника

Роки	'88	'89	'90	'91	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98
Печера “Дружба”											
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	–	0	1	2	2	1	0	0	0	0	0
<i>Myotis myotis</i>	–	12	11	8	5	7	2	5	1	3	2
<i>Barbastella barbastellus</i>	–	0	0	0	1	0	2	0	2	0	0
Загалом	–	12	12	10	8	8	4	5	3	3	2
Печера “Молочний Камінь”											
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0
<i>Myotis myotis</i>	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Загалом	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0
Верхня штольня “Кузій”											
<i>Myotis myotis</i>	–	6	2	4	1	1	1	2	1	0	0
Загалом	–	6	2	4	1	1	1	2	1	0	0

На нашу думку, кільцювання, як дуже ефективний та, почасти, єдиний результативний засіб певних напрямків хіроптерологічних досліджень, повинно і надалі застосовуватися, але за умови обов'язкового використання сучасних травмобезпечних спеціалізованих хіроптерологічних міток. Слід також повністю заборонити кільцювання кажанів під час зимівлі та в літніх виводкових колоніях. Найкраще кільцювання проводити під час відлову кажанів сітками на шляхах кормових польотів та міграцій до місць зимівлі.

Література

1. Стрелков П. П. Опыт кольцевания рукокрылых в зимних убежищах // Стрелков П. П., Кузякин А. П. Материалы Первого Всесоюзного совещания по рукокрылым (Chiroptera). – Ленинград ЗИН АН СССР, 1974. – С. 21–30.
2. Чижмарь Ю. Ю., Довганич Я. Е. Карстовые объекты Карпатского заповедника // Пробл изучения и охраны заповедн экосистем (Тез. докл. научн.-практ. конф., посвящ 20-летию Карпатского зап.-ка). – Рахов, 1988. – С. 137–139.
3. Danko S. Neobycajne vysoky vek u nietopiera brviteho (*Myotis emarginatus*) a nietopiera ostroucheho (*Myotis blythi*) // Netopiere. – Bystrica: Skup. Ochr. Nietopero v, 1995. – 1. – P. 99–101.
4. Schober W., Grimberger E. Die Fledermause Europas. – Stuttgart: Kosmos, 1987. – P. 1–222.